

Наталія Іванівна ГВОЗДЕЙ

кандидат економічних наук,
старший викладач,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва
E-mail: gvozdej@ukr.net

Ігор Сергійович БОНДАРУК

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра маркетингу, менеджменту та управління бізнесом,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
E-mail: Bondaruk_igor@ukr.net

Оксана Анатоліївна ВІННИЦЬКА

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра фінансів, обліку та економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
E-mail: vinnytska.oksana@ukr.net

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Гвоздей, Н. І. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємства [Текст] / Наталія Іванівна Гвоздей, Ігор Сергійович Бондарук, Оксана Анатоліївна Вінницька // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. – Том 28. – № 1. – С. 216-221. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Матеріальним носієм фінансових відносин є фінансові ресурси. Обсяги та ефективність виробництва обумовлюють їх розмір та склад. Водночас від величини фінансових ресурсів залежить зростання виробництва та соціально-економічний розвиток підприємства. Тому в умовах ринкової економіки пошук фінансових джерел розвитку підприємства, забезпечення найефективнішого використання фінансових ресурсів мають важливе значення в роботі підприємства.

Мета. Метою статті є визначення складу моделей узагальнювальних показників та критеріїв оцінки ефективності фінансових ресурсів та результативність використання наведених показників.

Результати. Обґрунтовано, що формування та використання фінансових ресурсів мають важливе значення для функціонування і розвитку підприємства. Доведено, що для підвищення ефективності управління фінансовим потенціалом підприємства необхідно брати до уваги всі можливі важелі та фактори впливу. Проаналізовано стан, проблеми і переваги ефективного використання фінансових ресурсів підприємства. Охарактеризовано чинники, які будуть мати позитивний вплив на управління фінансовими ресурсами підприємства та його загальний розвиток. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності трансформаційних процесів в економіці України. Підприємства повинні намагатися розширити і поглибити дослідження у сфері теорії та практики ефективного та оптимального використання власних фінансових ресурсів. Такі дослідження дадуть змогу оптимізувати структуру наявних ресурсів, зменшити витрати на оплату залучених коштів, покращити ефективність використання наявних фінансових ресурсів.

Ключові слова: фінансові ресурси; фінансова діяльність; оборотні кошти; залучений капітал; фінансова політика; доходи; витрати.

Nataliia Ivanivna HVOZDIEI

PhD in Economics,
Senior Lecturer,
Department of Finance, Banking and Insurance,
Uman National University of Horticulture
E-mail: gvozdej@ukr.net

Ihor Serhiiovych BONDARUK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Marketing, Management and Business Management,
Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna
E-mail: Bondaruk_igor@ukr.net

Oksana Anatoliivna VINNYTSKA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance, Accounting and Economic Security
Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna
E-mail: vinnytska.oksana@ukr.net

**EVALUATION OF EFFICIENT USE OF
THE FINANCIAL RESOURCES OF THE COMPANY****Abstract**

Introduction. *Financial resources can be defined as the material carrier of financial relations. The volume and efficiency of production determine by their size and structure. At the same time, the growth of production and social and economic development of the enterprise depend on the size of financial resources. Therefore, in the conditions of market economy, the search for financial sources of enterprise development, the provision of the most effective use of financial resources are important in the work of the enterprise.*

Purpose. *The article aims to determine the structure of models of the general indicators and criteria of the effectiveness of the financial resources and the efficiency of utilization of the mentioned indicators.*

Results. *It has been substantiated that the formation and use of financial resources are important for the functioning and development of the enterprise. It has been proved that in order to improve the efficiency of management of the financial subsidiaries of the enterprise, it is necessary to take into consideration all the most important factors of influence. The state, problems and advantages of effective use of financial resources of the enterprise have been analysed. All the factors that can have a positive influence on the management of the financial resources of the enterprise and its specialized sources have been characterised. Measures to improve the efficiency of training programs in the Ukrainian economy have been proposed. Enterprises are encouraged to expand and deepen their research in the area of theory and practice of effective and optimal use of their own financial resources. Such studies will make it possible to optimize the structure of available resources, reduce the cost of paying for borrowed funds, and improve the efficiency of the use of available financial resources.*

Keywords: *financial resources; financial activities; working capital; attracted capital; financial policy; income; costs.*

JEL classification: E22, M11, O47, P44

Вступ

Господарська діяльність опосередковується рухом фінансових ресурсів. Для її здійснення підприємство потребує певного обсягу фінансових надходжень, відповідних способів фінансування, визначених джерел надходження і напрямів використання фінансів. У зв'язку з тим, що фінансова діяльність будь-якого підприємства має бути спрямована на організацію надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, суб'єкт господарювання повинен визначити фактори та напрями впливу на структуру та джерела їх формування. Формування раціональної структури джерел фінансових ресурсів необхідне для фінансування встановлених обсягів витрат і забезпечення запланованого рівня доходів. Здійснення витрат і формування доходів лежить в основі фінансової діяльності підприємств та забезпечується за рахунок фінансових ресурсів, які знаходяться в розпорядженні підприємств. При

цьому важливою є проблема залучення оптимального обсягу фінансових ресурсів за найменших витрат, адже максимальна їх концентрація не гарантує автоматичного отримання найбільших фінансових результатів, тобто найбільшого прибутку.

На різні аспекти забезпеченості та ефективності використання фінансових ресурсів звертають постійну увагу як українські науковці, так і зарубіжні вчені. Значний внесок у вирішення фінансових проблем підприємств зробили відомі вітчизняні вчені О. Гудзь, М. Дем'яненко, П. Саблук, П. Стецюк, А. Чупіс та багато інших.

Мета статті

Метою статті є визначення складу моделей узагальнювальних показників та критеріїв оцінки ефективності фінансових ресурсів та результативність їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження

У сучасних умовах важливим завданням для підприємств і організацій є закріплення і розширення своїх позицій на ринку товарів і послуг. Її вирішення неможливо без належного фінансового забезпечення господарської діяльності, основу якого складають фінансові ресурси.

Однією з важливих проблем у процесі використання фінансових ресурсів підприємства є оцінка ефективності їх функціонування. Така оцінка необхідна як у процесі формування фінансових ресурсів, так і при їх використанні, особливо в сучасних умовах господарювання.

Для вирішення цієї проблеми необхідно провести вибір показників ефективності процесу використання фінансових ресурсів підприємства та вдосконалити систему критеріїв оцінки ефективності.

Для фінансового забезпечення господарської діяльності суб'єктів господарювання потрібно знайти нові підходи до формування та використання фінансових ресурсів. У зв'язку з цим важливе значення мають дослідження наукових підходів до класифікації фінансових ресурсів з метою оптимізації джерел формування та їх ефективного використання.

Функціонування ринкової економічної системи в Україні можливе за умови зростання ефективності використання фінансових ресурсів. З метою забезпечення ефективного управління цим процесом на підприємствах повинна розроблятися спеціальна фінансова політика, яка спрямована на залучення фінансових ресурсів. Політика формування фінансових ресурсів становить частину загальної фінансової стратегії підприємства, яка полягає у забезпеченні необхідного рівня самофінансування його виробничого розвитку. Оцінка ресурсного потенціалу підприємства як сукупності трудових, матеріальних та фінансових ресурсів забезпечує можливість реалізації його цілей, одноманітність техніко-економічних механізмів розподілу ресурсів на усіх рівнях технологічної структури, зіставлення фінансового потенціалу з цільовими стратегічними орієнтирами і прийнятним рівнем ризику для забезпечення фінансової безпеки підприємства [1].

Фінансовий стан підприємства знаходиться в прямій залежності від ефективності його діяльності. Незадовільний фінансовий стан підприємства призводить до зниження припливу зовнішніх фінансових надходжень, що відображається на об'ємі випуску продукції, тобто на величині фінансових ресурсів, які виробляються. Однак уміле маневрування фінансовими ресурсами, що є в розпорядженні, та ефективне їх використання дає можливість підприємству покращити його фінансовий стан.

Ефективно розміщені фінансові ресурси підприємства є найважливішим симптомом його «фінансового здоров'я», передумовою досягнення високих кінцевих результатів його господарської діяльності загалом. Ефективні форми управління фінансовими ресурсами дозволяють підприємству отримувати додатковий прибуток.

У широкому розумінні «ефективний» означає такий, що приносить певну віддачу. Зазначимо, що «ефективне використання фінансових ресурсів» має означати не тільки одержання максимальної віддачі від них, але й правильний розподіл їх вкладення, що забезпечить тим самим оптимальне співвідношення ресурсів з метою одержання максимального результату від їх використання [6, с. 12].

Найбільш істотним питанням у розробленій у попередні роки теорії ефективності є питання про вибір критерію ефективності. Для виконання своєї функції критерій має бути інтегральною ознакою, яка відображає всі найбільш суттєві результати впливу прийнятого рішення на діяльність підприємства [5, с. 44].

Питання про вибір критерію економічної ефективності використання фінансових ресурсів підприємства, на нашу думку, є глобальним. Обґрунтування такого критерію є основою для розробки узагальнювального показника оцінки ефективності, а також системи показників, що відбивають вплив всіх елементів господарської діяльності на ефективність використання фінансових ресурсів загалом.

Аналізуючи наукову літературу, ми можемо сказати, що критерієм ефективності використання фінансових ресурсів підприємства є максимальне зростання доходу від залучених у виробництво

наявних ресурсів визначеного призначення, за умови найбільш повного їх використання й оптимального співвідношення [5, с. 47].

Зазначимо, що ступінь використання фінансових ресурсів підприємства формується під впливом цілої низки факторів. До числа зовнішніх факторів ми можемо віднести: політичні – ступінь монополізації виробництва, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків; економічні – рівень розвитку виробництва, наявність платоспроможного попиту; соціально-правові форми власності, систему оподаткування, соціальні гарантії; територіальні – джерела сировини, ринки збуту, розвиток інфраструктури; демографічні – чисельність населення, міграційні процеси; екологічні – стан навколишнього природного середовища. Розглядаючи внутрішні фактори, можемо їх поділити на організаційно-технічні і фінансово-економічні. До числа організаційно-технічних належать технічна озброєність підприємства, ступінь використання передових технологій, механізм управління, продуктивність праці, маркетингова діяльність та інші. До фінансово-економічних – обсяг реалізованих послуг, їх конкурентоздатність, обсяг фінансових ресурсів та їхню структуру, дохід та інші [3, с. 213].

Очевидно, що одні з перелічених факторів прямо впливають на ефективність і відіграють вирішальну роль (так звані первинні фактори), інші – опосередковано (вторинні фактори). Так до числа первинних факторів, що впливають на ефективність використання фінансових ресурсів підприємства, ми можемо зарахувати такі, як обсяг фінансових ресурсів, що визначає обсяг випуску продукції; обсяг складових фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення виробничого процесу; питома вага кожної із складової як фінансових ресурсів, так і джерел фінансування в загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства [1, с. 327].

Проаналізувавши надбання науковців Н. А. Гринюка та А. В. Чупіса, ми можемо з повною упевненістю стверджувати, що узагальнювальним показником оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства є ресурсовіддача, адже цей показник характеризує ступінь віддачі фінансових ресурсів, однак при цьому відповіді на питання, як підвищити ефективність, ми не одержуємо [5, с. 57]. Слід зазначити, що з урахуванням часткових показників узагальнювальний показник повинен трансформуватися у форму, що відбивала б структурний зміст і спрямованість факторів впливу на ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.

Ефективність використання фінансових ресурсів має під собою не тільки віддачу від кожного виду ресурсу, але й оптимальність структури ресурсів, адже на практиці важливо не тільки визначити загальні економічні результати, але і мати можливість проаналізувати фактори, що їх обумовили. Іншими словами, мова йде про встановлення причин підвищення або зниження рівня ефективності використання фінансових ресурсів. Зрозуміло, що причин цих може бути багато. Перелічимо основні з них. Насамперед, це динаміка зміни часткових показників, що у їхньому взаємозв'язку і взаємозумовленості формують узагальнювальний показник. Для того, щоб виконати подібного роду аналіз, необхідно визначити узагальнювальний показник як функцію від часткових показників оцінки ефективності, таким чином модель такого показника буде середньою величиною часткових показників ефективності, зважених по частці факторних фінансових ресурсів у сукупному обсязі цих ресурсів. Цю формулу ми можемо подати у такому вигляді:

$$K_{\text{еф. фр}} = \frac{A}{\Phi_{\text{ос}}} \times \frac{\Phi_{\text{ос}}}{P} + \frac{З+П}{\Phi_{\text{об}}} \times \frac{\Phi_{\text{об}}}{P}, \quad (1)$$

де $\frac{\Phi_{\text{ос}}}{P}$, $\frac{\Phi_{\text{об}}}{P}$ – відповідно питома вага основних і оборотних коштів як складових фінансових ресурсів підприємства в загальному обсязі його фінансових ресурсів;

A – сумарна величина активів підприємства;

З і П – відповідно залучені та позикові кошти підприємства [2, с.123].

Також не слід забувати, що, з іншого боку, джерелами фінансових ресурсів підприємства є власні засоби, позикові і залучені. При цьому під позиковими і залученими засобами мають на увазі суму довгострокових, короткострокових кредитів і кредиторської заборгованості. Рекомендуємо спрощено їх назвати позиковими засобами. Тоді в остаточному вигляді модель узагальнювального показника оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства запишемо в такій формі:

$$K_{\text{еф. фр}} = \frac{Дв}{Зв} \times \frac{Зв}{P} + \frac{Дп}{Зп} \times \frac{Зп}{P}, \quad (2)$$

де Дв, Дп – відповідно дохід від використання власних і позикових засобів;

Зв, Зп – відповідно власні і позикові засоби;

$\frac{Зв}{P}$, $\frac{Зп}{P}$ – відповідно питома вага власних і позикових засобів у загальній сумі фінансових ресурсів підприємства;

$$\frac{Дс}{Зс}, \frac{Дп}{Зп}$$

– відповідно ресурсовіддача власних і позикових засобів підприємства.

Слід зауважити, що такий підхід при складанні моделей узагальнювальних показників ефективності використання фінансових ресурсів підприємства дає змогу проаналізувати не тільки складові доходу, але й фактори, що впливають на їх формування.

Дослідивши публікації науковців-економістів Ю. М. Воробйова і Б. І. Холода, можемо визначити наступні основні напрямки оцінки ефективності формування і використання фінансових ресурсів підприємства (рис. 1) [2, с. 127].

Рис. 1. Основні напрямки оцінки ефективності формування і використання ресурсів підприємства

На нашу думку, для оцінки можливості утворення фінансових ресурсів і їх використання в процесі придбання активів доцільно виділити три групи показників.

1. Показники, які найповніше характеризують вартість та ефективність формування фінансових ресурсів:

- коефіцієнт зміни вартості сукупних фінансових ресурсів;
- коефіцієнт зміни вартості власних фінансових ресурсів;
- коефіцієнт зміни вартості позикових коштів.

2. Показники, які характеризують рентабельність фінансових ресурсів:

- рівень рентабельності сукупних фінансових ресурсів;
- рівень рентабельності власного капіталу;
- рівень рентабельності позикових коштів.

3. Показники, які характеризують оборотність фінансових ресурсів:

- кількість оборотів сукупних фінансових ресурсів;
- кількість оборотів власного капіталу;
- кількість оборотів позикових коштів.

Отже, дослідивши та проаналізувавши різні підходи до формування критеріїв та показників оцінки ефективності використання фінансових ресурсів, ми можемо зазначити наступне. На нашу думку, для комплексної оцінки ефективності використання фінансових ресурсів, що є у розпорядженні підприємства, необхідно використовувати систему критеріїв, яка складається з трьох показників, а саме:

1. Коефіцієнт економічної ефективності використання фінансових ресурсів:

$$\frac{ЧП}{ФР} > 0 \quad (3)$$

де ЧП – середньорічний розмір чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків і інших платежів у звітному періоді;

ФР – середньорічний обсяг фінансових ресурсів підприємства у звітному періоді.

2. Коефіцієнт підвищення економічної ефективності використання фінансових ресурсів:

$$\frac{ЧП}{ФР} > \frac{ЧПп}{ФРп} \quad (4)$$

де ЧП – середньорічний розмір чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків і інших платежів у попередньому періоді;
ФРп – середньорічний обсяг фінансових ресурсів підприємства в попередньому періоді.
3. Коефіцієнт оптимальної ефективності використання фінансових ресурсів [4, с. 48]:

$$\frac{\text{ЧП}}{\text{ФР}} \rightarrow \max \quad (5)$$

На наш погляд, саме така система критеріїв оцінки дозволить більш обґрунтовано та комплексно оцінювати ефективність процесу використання фінансових ресурсів підприємства.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Для підвищення ефективності управління фінансовим потенціалом підприємства необхідно брати до уваги всі можливі важелі та фактори впливу. Необхідно чітко розрізняти чинники, які будуть мати позитивний вплив на управління фінансовими ресурсами підприємства та його загальний розвиток. У час трансформаційних процесів в економіці України підприємства повинні намагатися розширити і поглибити дослідження у сфері теорії та практики ефективного та оптимального використання фінансових ресурсів підприємства. Такі дослідження дадуть змогу оптимізувати структуру наявних ресурсів, зменшити витрати на оплату залучених коштів, покращити ефективність використання наявних фінансових ресурсів.

Список літератури

1. Вінц, Ю. О. Удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства / Ю. О. Вінц // Держава і регіони. – 2007. – №6. – С. 325-328.
2. Воробйов, Ю. М. Управління ресурсами підприємства: навч. посіб. / Ю. М. Воробйов. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 288 с.
3. Гринюк, Н. А. Критерії оптимальності управління структурою фінансових ресурсів торговельного підприємства / Н. А. Гринюк // Економіка і підприємництво: стан та перспективи. – 2003. – №7. – С. 204-213.
4. Кравцова А. М. Оцінка ефективності процесу використання фінансових ресурсів підприємства / А. М. Кравцова // Економіка Криму. – 2006. – №16. – С. 47-50.
5. Чупіс, А. В. Фінансове становище підприємства (оцінка, аналіз, планування): науково-методичне видання / А. В. Чупіс. – Суми: Видавництво «Університетська книга», 1999. – 332 с.
6. Чупіс, А. В. Ефективність використання фінансових ресурсів підприємства / А. В. Чупіс, С. М. Закоморний. – Суми: Козацький вал, 1997. – 28 с.

References

1. Vints, Yu. O. (2007). Udokonalennya upravlinnya finansovymy resursamy pidpryyemstva. *Derzhava i rehiony*, 6, 325-328.
2. Vorobyov, Yu. M. (2004). *Upravlinnya resursamy pidpryyemstva*. Kyiv: Tsentr navchal'noyi literatury.
3. Hrynyuk, N. A. (2003). Kryteriyi optymal'nosti upravlinnya strukturoyu finansovykh resursiv torhovel'noho pidpryyemstva. *Ekonomika i pidpryyemnytstvo: stan ta perspektyvy*, 7, 204-213.
4. Kravtsova A. M. (2006). Otsinka efektyvnosti protsesu vykorystannya finansovykh resursiv pidpryyemstva. *Ekonomika Krymu*, 16, 47-50.
5. Chupis, A. V. (1999). *Finansove stanovyshche pidpryyemstva (otsinka, analiz, planuvannya)*. Sumy: Universytet-s'ka knyha.
6. Chupis, A. V. & Zakomorny, S. M. (1997). *Efektivnist' vykorystannya finansovykh resursiv pidpryyemstva*. Sumy: Kozats'ky val.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2018 р.